

राज्यातील मत्स्य उत्पादनात वाढ करण्यासाठी पिंजरा पद्धतीने मत्स्य संवर्धन करण्याबाबत सुधारित धोरण.

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय विभाग,
शासन निर्णय क्र. मत्स्यवि-२०१६/प्र.क्र. ९८/पदुम-१३
मंत्रालय, मुंबई -४०० ०३२.
दिनांक: २६ ऑगस्ट, २०२१

वाचा:-

- १) शासन निर्णय क्र. मत्स्यवि-२०१६/प्र. क्र.९८/पदुम-१३, दि. १७/१०/२०१६
- २) शासन शुद्धीपत्रक क्र. मत्स्यवि-२०१६/प्र.क्र.९८/पदुम-१३, दि. ०९/०३/२०१८
- ३) केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना “Revised Guidelines for Responsible farming of Tilapia in India” माहे एप्रिल २०२०
- ४) “प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजना” अंतर्गत “पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनाकरीता” केंद्र शासनाच्या सुधारीत मार्गदर्शक सूचना, दि. ०६/११/२०२०
- ५) आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांचा प्रस्ताव क्र. मत्स्य/भू/०२०१२५/८५/२०२० दि. १९/११/२०२०

प्रस्तावना:-

बंदिस्त पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणे ही उच्च तंत्रज्ञानावर आधारीत पद्धत असून, त्याद्वारे अधिक मत्स्योत्पादन मिळू शकते. सबब राज्यातील कुपोषणाची समस्या हाताळण्याकरीता प्रथिनयुक्त खाद्य पदार्थाची उपलब्धता वाढविण्याकरीता पिंजरा पद्धतीने मत्स्य संवर्धन प्रकल्प स्थापित करून रोजगार निर्मितीच्या उद्देशाने राज्यातील मत्स्य उत्पादनात वाढ करण्यासाठी पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करण्याबाबत (वाचा क्र. १) येथील शासन निर्णयान्वये २०० हेक्टर वरील जलाशयांमध्ये एकूण जलाशयाच्या १% जलक्षेत्र तसेच (वाचा क्र. २) येथील शासन शुद्धीपत्रकान्वये २०० हेक्टर खालील परंतु १५ हेक्टर पेक्षा कमी नसलेल्या व किमान १० मीटर खोली असलेल्या जलाशयांत एकूण जलाशयाच्या ०.५% जलक्षेत्र पिंजरा प्रकल्पासाठी भाडेपट्टीने मत्स्यसंवर्धकास देण्याबाबत निर्णय घेण्यात आला आहे. केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचनांमध्ये नमूद १००० हेक्टर खालील जलाशयांमध्ये पिंजरा मत्स्यसंवर्धन करण्याची परवानगी देण्यात आलेली नाही. परंतु राज्यात १००० हेक्टर वरील जलाशयांची संख्या कमी (४६) असल्याने राज्यातील उपलब्ध २४४८ जलाशयांमध्ये पिंजरा पद्धतीने मत्स्य संवर्धन प्रकल्प राबविण्यास परवानगी देण्यात आलेली आहे. सदर धोरणामधील त्रुटी लक्षात घेवून आयुक्त मत्स्यव्यवसाय कार्यालयाने (वाचा क्र. ५) अन्वये उपरोक्त धोरणामध्ये करावयाच्या बदलांच्या अनुषंगाने प्रस्ताव शासनास सादर केला आहे. सबब या अनुषंगाने तलाव/जलाशयांमध्ये पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणेबाबत यापूर्वीचे संदर्भ क्र.

१ व २ अन्वये निर्गमित धोरण अधिक्रमित करून सुधारीत धोरण निश्चित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

शासन या निर्णयाद्वारे तलाव/जलाशयांमध्ये पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणेबाबत शासन निर्णय दि. १७/१०/२०१६ व शासन शुद्धीपत्रक दि. ०९/०३/२०१८ अन्वये निर्गमित धोरण अधिक्रमित करून या शासन निर्णयान्वये सुधारीत निकषांसह नवीन धोरणास मान्यता देत आहे.

पिंजरा पद्धतीने मत्स्य संवर्धनासाठी मत्स्यव्यवसाय विभागांतर्गत ठेक्याने देण्यात येणाऱ्या १५ हेक्टर पेक्षा कमी नसलेल्या सर्व जलाशयांत (ज्या जलाशयांची पाण्याची वर्षभर किमान ०८ मीटर पेक्षा जास्त सरासरी खोली असेल असे जलाशय) एकूण जलाशयाच्या १% जलक्षेत्रामध्ये परवानगी देण्यात येईल. सर्व जलाशयांकरीता पिंजरा उभारणी संख्या कमाल १८ पिंजरे, ६३० चौ.मी जलक्षेत्र प्रति वैयक्तिक मत्स्यसंवर्धक तसेच मत्स्यसंवर्धक सहकारी संस्था/महिला स्वयं सहायता गट/मच्छिमार स्वयं सहायता गट/संयुक्त दाईच्च गट ई. असल्यास पिंजरा उभारणी संख्या ६ पिंजरे प्रति सदस्य या प्रमाणात कमाल ७२ पिंजरे, २५२० चौ.मी जलक्षेत्र याप्रमाणे निश्चित करण्यात येत आहे. याबाबत पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन विकास संबंधी धोरणांतर्गत आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांनी आदिवासी विकास विभाग, मानव विकास योजना इ. मधील लाभार्थी, पिंजरा पद्धतीने मत्स्य उत्पादन करणाऱ्या संघटना, विविध संस्था, जिल्हा मच्छीमार संघटना, मत्स्यबीज उत्पादक, मत्स्य खाद्य उत्पादक, पिंजरा उत्पादक, इच्छुक गुंतवणुकदार (शासकीय अनुदानावर आधारित असलेल्या व नसलेल्या) व्यक्ती/संस्था यांच्याकडून वर्तमानपत्रातील जाहिरातीद्वारे परिपूर्ण अर्ज मागवून घेण्याची कार्यवाही करावी.

१. पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनासाठी जलक्षेत्र ठेक्याने देण्यासाठी कार्यपद्धती:-

आयुक्त मत्स्यव्यवसाय वर्तमानपत्रातील जाहिरातीद्वारे पारदर्शक पद्धतीने राज्यातील पात्र जलाशयांची यादी प्रसिद्ध करतील व पात्र व्यक्ती/संस्था यांच्याकडून विहित पद्धतीने परिपूर्ण अर्ज मागविण्यात येतील. १५ हेक्टर पेक्षा कमी जलक्षेत्र नसलेल्या सर्व जलाशयांतील १% जलक्षेत्रापैकी ७०% जलक्षेत्र शासकीय योजनांतर्गत अनुदान अर्जातील लाभार्थ्यांकरीता व उर्वरीत ३०% जलक्षेत्र विनाअनुदानीत अर्जातील लाभार्थ्यांकरीता राखीव ठेवण्यात येईल. लाभार्थ्यांची निवड करताना “प्रथम येणाऱ्यास प्रथम प्राधान्य” या तत्त्वानुसार खाली नमुद प्राधान्य क्रमानुसार निवड करण्यात येईल. प्रत्येक वैयक्तीक लाभार्थ्यांस आधार कार्ड आणि राष्ट्रीयकृत बँकेत खाते असणे अनिवार्य असेल. पिंजरा जलक्षेत्र वापर भाडे प्रति पिंजरा रु. ४०००/- प्रति वर्ष इतके असेल. यासाठी वेळोवेळी ठेका किंमत ठरविण्याचे व त्यात वाढ करण्याचे अधिकार मुद्दा क्र. १० अन्वये स्थापन सचिव/प्रधान सचिव (पदुम) यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीस राहतील.

राज्यातील जे तलाव/जलाशय मत्स्यव्यवसाय आयुक्तालयाच्या अधिनस्त आहेत अशा तलाव/जलाशयांमधील पिंजरा मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पांची जबाबदारी मत्स्यव्यवसाय आयुक्तालयाची असेल तर जे तलाव/जलाशय महाराष्ट्र मत्स्योद्योग विकास महामंडळाच्या अधिनस्त आहेत अशा तलाव/जलाशयांमधील पिंजरा मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पांची जबाबदारी महाराष्ट्र मत्स्योद्योग विकास महामंडळाची असेल.

सदर प्रक्रिया राबविताना लाभार्थी निवडीबाबत खालीलप्रमाणे प्राधान्यक्रम राहील-

- अ) स्थानिक मच्छिमारांची प्राथमिक मच्छिमार सहकारी संस्था
- ब) स्थानिक आदिवासी मच्छिमारांची प्राथमिक मच्छिमार सहकारी संस्था
- क) प्रकल्पग्रस्तांना पर्यायी शेतजमीन किंवा मोबदला देण्यात आलेला नाही अशा प्रकल्पग्रस्तांची प्राथमिक मच्छिमार सहकारी संस्था

विनाअनुदानीत पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणेकरीता विशिष्ट तलाव/जलाशयाकरीता जलक्षेत्र उपलब्ध नसल्यास अर्जदार लाभार्थ्याच्या अनुमतीने इतर जलाशयांमध्ये विनाअनुदानीत लाभार्थ्यासाठी १% जलक्षेत्रापैकी ३०% राखीव जलक्षेत्र उपलब्ध असल्यास अशा जलाशयांमध्ये पिंजरा प्रकल्प देण्याचे प्रस्तावित असेल.

२. पिंजरा बांधकामाबाबत अटी:-

प्रकल्पांतर्गत एकूण जलाशयाच्या जलक्षेत्राच्या अनुषंगाने १% जलक्षेत्र पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनासाठी राखीव ठेवण्यात येईल. त्यापैकी १८ पिंजऱ्यांकरीता, ६३० चौ.मी जलक्षेत्र प्रति वैयक्तिक लाभार्थी मत्स्यसंवर्धक तसेच मत्स्यसंवर्धक सहकारी संस्था/महिला स्वयं सहायता गट/मच्छिमार स्वयं सहायता गट/संयुक्त दाईत्य गट ई. असल्यास ६ पिंजरे प्रति सदस्य या प्रमाणात कमाल ७२ पिंजऱ्यांकरीता, २५२० चौ.मी. जलक्षेत्र याप्रमाणे वितरीत करण्यात येईल. याशिवाय पिंजरा बॅटरीचे चारही बाजूने विहीत निकषांप्रमाणे आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांच्यामार्फत वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आदेशाप्रमाणे मोकळी जागा सोडणे आवश्यक राहील. या जलक्षेत्रात ६x४x४ मी. या आकाराचे आयताकृती अथवा वर्तुळाकार आकाराचे (९६ घन मीटर आकारमानाचे) पिंजरा उभारणी करणे आवश्यक राहील. पिंजरा उभारणीसाठी GI (C-टाईप) पाईप/पंटुन (virgin) साहित्याचाच वापर करणे बंधनकारक राहील. तसेच १८ पिंजऱ्यांकरीता २४० ड्रम आणि ७२ पिंजऱ्यांकरीता ९६० ड्रम जोडणे अनिवार्य राहील.

३. कालावधी:-

पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनासाठी देण्यात आलेल्या ठेक्याचा सर्वसाधारण कालावधी दहा वर्षांचा राहील. नमुद कालावधीस कमाल दोन वर्षांची मुदतवाढ देण्याचे अधिकार आयुक्तस्तरीय

पिंजरा मत्स्यसंवर्धन जलक्षेत्र वाटप समितीस राहतील (एकावेळी एक वर्षाची मुदतवाढ देण्यात येईल). त्याबाबतच्या अटी व शर्ती स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील. सदर ठेका कालावधीत गुंतवणूकदाराने कर्ज परतफेड न केल्यामुळे प्रकल्प अनुत्पादक मालमत्ता (Non-Performing Asset) जाहीर करण्यात आला असल्यास किंवा ठेकेदाराची मालमत्ता बँकेने जप्त केल्याचे घोषित केल्यास अशा ठेकेदारांना देण्यात आलेल्या पिंजन्याचे ठेके रद्द केले जातील. वैयक्तीक लाभार्थ्याच्या मृत्यु किंवा कायम अपंगत्वाच्या स्थितीत त्याच्या कायदेशीर वारसाच्या नावे उर्वरित कालावधीसाठी पिंजरा प्रकल्प संबंधित जिल्ह्याचे सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांच्या अनुमतीने हस्तांतरीत करता येऊ शकेल. कालावधी संपुष्टात आल्यानंतर सदर जलक्षेत्र दुसऱ्या लाभार्थ्यास देण्यासाठी उपलब्ध राहील.

४. महसुलाबाबत कार्यवाही:-

जे तलाव/जलाशय आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांचे अधिनस्त आहेत त्या तलाव/जलाशयांमधील पिंजरा मत्स्यसंवर्धन कार्यक्रमाद्वारे मिळणारा महसूल (जलक्षेत्र वापर भाडे) आयुक्त मत्स्यव्यवसाय कार्यालयाकडे जमा होईल आणि जे तलाव/जलाशय महाराष्ट्र मत्सोद्योग विकास महामंडळ यांचे अधिनस्त आहेत अशा तलाव/जलाशयांमधील पिंजरा मत्स्यसंवर्धन कार्यक्रमाद्वारे मिळणारा महसूल (जलक्षेत्र वापर भाडे) महाराष्ट्र मत्सोद्योग विकास महामंडळाकडे जमा होईल.

आयुक्त मत्स्यव्यवसाय कार्यालयाच्या अधिनस्त तलाव/जलाशयांद्वारे प्राप्त उत्पन्नापैकी (जलक्षेत्र वापर भाडे) ७५% उत्पन्न संबंधित जिल्ह्यातील सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांचेमार्फत तलाव ठेका धोरणांतर्गत निर्मित “मत्स्यव्यवसाय विकास निधीमध्ये” भरणा करण्यात यावा. तथापि महाराष्ट्र मत्सोद्योग विकास महामंडळाच्या अधिनस्त तलाव/जलाशयांद्वारे प्राप्त उत्पन्नापैकी (जलक्षेत्र वापर भाडे) ७५% उत्पन्न राज्यातील मत्स्योत्पादन वाढीकरीता महामंडळाच्या खाती जमा करण्यात यावे. सदर निधीचा विनियोग कशाप्रकारे करावा याकरीता मुद्दा क्र. १०(अ) अन्वये स्थापित राज्यस्तरीय समितीद्वारे विहित बाबी व स्वतंत्र निकष निश्चित करण्यात येतील.

तसेच जमा होणाऱ्या उत्पन्नापैकी (जलक्षेत्र वापर भाडे) उर्वरीत २५% उत्पन्न सिंचन/जलसंपदा विभागास अदा करण्यात यावे.

५. पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणाऱ्या ठेकेदारांकरिता आवश्यक अटी-शर्ती:-

- १) लाभार्थी चे वय १८ ते ६० वर्ष या वयोगटातील असणे आवश्यक आहे. मत्स्यविज्ञान क्षेत्रातील पदविका, पदवी, पदव्युत्तर पदवीधर तसेच शासनमान्य संस्था उदा. CIFE, CIFRI, NFDB व मत्स्य महाविद्यालय इ. यांचेद्वारे अल्प कालावधीचे प्रशिक्षण अशाप्रकारे उच्चतम शिक्षण अर्हतेच्या व्यक्तीस प्राधान्य असेल. (प्रशिक्षण प्रमाणपत्र निविदा भरतेवेळी सादर करणे आवश्यक आहे).

२) पिंजरा संवर्धनाकरीता अनुदानीत/विनाअनुदानीत पिंजरा मत्स्यसंवर्धकांस एका कुटुंबामधून एकाच लाभार्थ्यास (रक्त नात्यातील कुटुंबातील एक याप्रमाणे आई/वडील/ भाऊ/ बहीण/ पती/पत्नी) तसेच एकाच जलाशयाकरीता पिंजरा मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पास अनुमती राहील.

३) प्रकल्प आराखड्यानुसार पिंजरा संवर्धनाकरीता प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजनेअंतर्गत नमूद एका कुटुंबामधून एकाच लाभार्थ्यास (रक्त नात्यातील कुटुंबातील एक याप्रमाणे आई/वडील/ भाऊ/बहीण/पती/पत्नी) तसेच एकाच जलाशयाकरीता पिंजरा अनुदानाचा लाभ देय राहील. तथापि यशस्वी मत्स्योत्पादन घेतल्यास आयुक्त मत्स्यव्यवसाय कार्यालयाच्या मान्यतेनुसार स्वखर्चाने प्रकल्प निर्माण करण्यास पात्र राहतील.

४) पिंजरा संवर्धनाकरीता ठेका मंजूर केल्यानंतर प्रकल्प कार्यान्वित ठेवण्यासाठी विहित केलेल्या कालावधीकरीता प्रकल्प कार्यान्वित ठेवणे प्रकल्प धारकास बंधनकारक राहिल. जर प्रकल्प अर्धवट कालावधी मध्ये बंद केला तर प्रकल्प धारकांच्या नावे असलेल्या स्थावर मालमत्तेमधून लाभार्थ्यास दिलेल्या अनुदानाची वसुली करण्यात येईल.

५) पिंजरा पद्धती मत्स्यसंवर्धक वैयक्तीक लाभार्थी/मच्छिमार सहकारी संस्था/संघ/मच्छिमार स्वयं सहाय्यता गट/संयुक्त दायित्व गट हे मत्स्यव्यवसाय विभागाचे थकबाबीदार नसावे.

६) वित्त पुरवठ्याबाबत:-

अ). लाभार्थी स्वनिधीतुन खर्च करत असल्यास त्याने बँक खात्यामध्ये जमा रकमेचे विवरणपत्र सादर करणे बंधनकारक राहिल.

ब). वित्तीय संस्थेमार्फत अर्थपुरवठा होत असल्यास वित्तीय संस्था/राष्ट्रीयकृत बँकेकडुन वित्तीय पुरवठा करणार असल्याबाबतचे लेखी पत्र सादर करणे आवश्यक राहील.

क). प्रकल्पधारकाने प्रकल्प रकमेनुसार ३ वर्षांचे Bank Statement सादर करणे बंधनकारक राहील.

७) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणेकरीता करारनामा करणे:-

अ). पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पाकरीता जलक्षेत्र वाटप मंजूरी आदेश प्राप्त झाल्यापासून १ महिन्याच्या कालावधीत संबंधित मत्स्यसंवर्धक यांनी रु. २००/- व शासन वेळोवेळी ठरविल त्या मुद्रांक शुल्काच्या स्टॅम्प पेपरवर परिशिष्ट-१ येथे नमूद केल्याप्रमाणे विहित करारनामा करून देणे संबंधित मत्स्यसंवर्धकांस बंधनकारक राहील.

ब). नमूद केल्याप्रमाणे विहित नमुन्यात करारनामा प्राप्त झाल्यापासून १ महिन्याच्या कालावधीत सदरहू करारनामा अंतिम करणे आयुक्तस्तरीय पिंजरा जलक्षेत्र वाटप समितीस बंधनकारक राहील. अपवादात्मक परिस्थितीत वाजवी कारणास्तव पिंजरा मत्स्यसंवर्धन करारनामा अंतिम करण्यास विलंब झाल्याबाबत आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांची खात्री पटल्यास ते १ महीन्याची वाढीव मुदत देवू शकतील.

क). सदरहू करारपत्राच्या अटी/शर्तीचा भंग केल्यास संबंधित पिंजरा पद्धती प्रकल्प मत्स्यसंवर्धक यांचा जलक्षेत्र भाडेपट्टी ठेका मुदतपूर्व रद्द करण्यात येईल.

८) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करतांना भाडेपट्टी ठेक्याने घेतलेल्या जलक्षेत्रामध्ये एका वर्षात पिंजरा उभारणी करणे आवश्यक आहे. एक वर्ष कालावधीत पिंजरा प्रकल्प उभारणी न केल्यास जलक्षेत्र भाडेपट्टी ठेका आपोआप रद्द होऊन भरणा केलेली ठेका रक्कम जप्त करण्यात येईल. स्वतंत्रपणे ठेका रद्द करण्याची कार्यवाही करण्याची गरज असणार नाही. तथापि लाभार्थ्यांना अधिकारक्षेत्र नसणाऱ्या बाबींमुळे पिंजरा प्रकल्प उभारण्यास विलंब झाल्यास व विशिष्ट कालावधीत (एक वर्षात) पिंजरा उभारणी न केल्यास जास्तीत जास्त सहा महिन्यांची मुदतवाढ ही एक वर्ष कालावधी संपण्याच्या आधी संबंधीत प्रादेशिक उपायुक्त मत्स्यव्यवसाय देऊ शकतील.

९) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणाऱ्या सर्व मत्स्यसंवर्धकांस प्रमाणित असलेल्या मत्स्यबीज निर्मिती केंद्रातून मत्स्यबीज खरेदी करणे आवश्यक राहील, तसेच मत्स्यबीज व मत्स्यखाद्य कोटून व किती प्रमाणात आणले तसेच पिंजरा मत्स्यसंवर्धनाद्वारे होणाऱ्या उत्पादनाचा मासिक अहवाल विहीत नमुन्यात संबंधित जिल्हा मत्स्यव्यवसाय कार्यालयास दर तीन महिन्यात ई-मेल द्वारे अथवा प्रत्यक्ष सादर करणे बंधनकारक राहील.

१०) पिंजरा मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पात तिलापिया प्रजातीच्या माशांचे संवर्धन करण्याकरिता संबंधीत मत्स्यसंवर्धकांस राज्यस्तरीय देखरेख व सूकाणू समिती (State Level Steering Cum Monitotring Committee) ची मान्यता घेणे आवश्यक आहे.

११) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणेकरिता केंद्र शासनाच्या ICAR-CIFRI, ICAR-CIFE, ICAR-CIFA, NFDB, केंद्र शासनाचा मत्स्यव्यवसाय विभाग यांचेकडून मान्यता प्राप्त मत्स्य प्रजाती यांचेच संवर्धन करणे आवश्यक राहील. तलाव/जलाशयाच्या जैविक विविधतेस घातक असणाऱ्या मत्स्य प्रजातींचे संवर्धन करण्यास सक्त मनाई राहील.

१२) पिंजरा मत्स्यसंवर्धनासाठी आवश्यक असणाऱ्या मत्स्यबीजाची योग्य वाढ होऊन ते पिंजरा मत्स्यसंवर्धनासाठी संचयन करणे आवश्यक राहील. या करिता जलसिंचन विभागाच्या मालकीच्या जमिनीवर मत्स्यबीज वाढीसाठी संगोपन तलाव खोदकाम करण्यासाठी जलसिंचन विभागाची परवानगी घेणे आवश्यक राहील.

१३) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनासाठी ठेक्याने देण्यात आलेले जलक्षेत्र उपठेक्याने देता येणार नाही. जलक्षेत्राचा ठेका उपठेक्याने दिल्यास संबंधित ठेकेदाराचा ठेका रद्द करण्यात येईल.

१४) संबंधित ठेकेदाराने पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करण्यासाठी ठेक्याने देण्यात आलेल्या जलक्षेत्रामध्येच मत्स्यसंवर्धन करणे बंधनकारक राहील. त्यांनी अधिकार नसताना खुल्या तलाव/जलाशय जलक्षेत्रामध्ये मासेमारी करू नये तसे आढळल्यास त्यांचा ठेका रद्द करण्यात येईल.

१५) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणाऱ्या ठेकेदाराने संबंधित पिंजरा प्रकल्पावरती काम करणाऱ्या कामगारांस कामगार कायद्या अंतर्गत किमान वेतनापेक्षा कमी वेतन अदा करु नये. संबंधीत पिंजरा प्रकल्प धारकाने सदर वेतन कामगारांचे बँक खाते काढून त्याला आधारकार्ड UIDAI नंबरचा आधार घेऊन त्यांच्या बँक खात्यामध्ये जमा करावे. त्यांना कायदेशीर तरतुदी प्रमाणे EPF, ESIS इत्यादी योजनेचा लाभ देणे आवश्यक राहील. तसेच, ठेकेदाराने पिंजरा मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पावर काम करणाऱ्या कामगारांची नोंदणी प्रधानमंत्री मत्स्यसंपदा योजने अंतर्गत “मछिमारांना विमाछत्र” या योजने अंतर्गत करणे बंधनकारक राहील.

१६) पिंजरा मत्स्यसंवर्धनासाठी जमिनीपासून जलाशयात पिंजरा उभारणी केलेल्या ठिकाणी जाण्या-येण्यासाठी, मत्स्यखाद्य व आवश्यक साधन सामुग्रीची ने-आण करण्यासाठी नौकेची व्यवस्था करणे आवश्यक आहे. ठेकेदाराने स्वतःच्या व त्याच्या पिंजरा मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पावर काम करणाऱ्या कामगारांच्या सुरक्षिततेच्या दृष्टीने सदर नौकेवर व पिंजरा प्रकल्पावर जीवरक्षक साधने, लाईफ सेविंग जॅकेट, रिंग बोया, सोलर एलईडी व इतर प्रथमोपचाराची साधने पुरविणे बंधनकारक राहील.

१७) सर्व संबंधित जलाशय क्षेत्र (पाणी व जमीन) स्वच्छ ठेवण्याची काळजी घ्यावी. पाण्याचा ञोत प्रदुषित केल्यास, तसेच परिसरात घाण निर्माण करण्यास जबाबदार आढळल्यास सदर ठेका रद्द होईल. सिंचन विभागाची अनुमती घेऊन प्रसाधनगृह इत्यादीची व्यवस्था करता येईल.

१८) ठेकेदाराने प्रकल्पाच्या परिसरात बेकायदेशीररित्या कोणत्याही प्रकारचे अवैध कार्यक्रम करु नयेत तसेच प्रकल्पाच्या सुरक्षिततेला बाधा निर्माण होईल, असे कृत्य झाल्यास सदर पिंजरा मत्स्यसंवर्धन ठेका रद्द करण्यात येईल.

१९) मत्स्यसंवर्धनासाठी केंद्र शासनाने प्रतिबंधित केलेली प्रतिजैवके वापरण्यास मनाई राहील.

२०) प्रादेशिक विभाग निहाय पिंजरा पद्धती मत्स्यसंवर्धनाचा आढावा दर ३ महिन्याच्या कालावधी मध्ये आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई हे घेतील. पूर्ण विभागाचा पिंजरा पद्धती मत्स्यसंवर्धनाचा आढावा दर ६ महिन्याच्या कालावधी मध्ये सचिव/प्रधान सचिव (पदुम), मंत्रालय, मुंबई हे घेतील.

२१) खुल्या तलाव/जलाशय ठेकेदाराने पिंजरा मत्स्यसंवर्धन करणाऱ्या ठेकेदारास नौका ने-आण करण्याच्या मार्गावर मासेमारी जाळी/इतर कोणत्याही मार्गाने अडथळा करता येणार नाही.

६. पिंजरा पद्धतीसाठी जलाशयामधील जलक्षेत्र निवडणे व पाण्याचे पृथक्करण करणे:-

पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनाकरीता संबंधित जलाशयामधील १% जलक्षेत्र भाडेपट्टीने देण्याकरीता जिल्हानिहाय पिंजरा क्षमता बाबत तलावांच्या क्षेत्राची माहिती देण्याची जबाबदारी संबंधित जिल्ह्याच्या सिंचन विभागाची असेल. त्याआधारे संबंधित जिल्ह्याचे सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन योजनेची जाहिरात देतील. तसेच उपरोक्त प्रमाणे

जलक्षेत्र निवडणे व पाण्याचे पृथक्करण करण्याची जबाबदारी संबंधित जिल्ह्याच्या सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांची राहील.

७. **राज्यामध्ये अवर्षण अथवा अतिवृष्टी या प्रसंगी पिंजरा पद्धतीने ठेकेदारास मिळणारी सवलत:-**

राज्यामध्ये अवकाळी दुष्काळ (अवर्षण) पडल्यास अथवा अतिवृष्टी झाल्यास पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणाऱ्या ठेकेदारांना महसूल विभागाच्या सन १९७६ च्या तसेच यानंतर वेळोवेळी निर्गमित करण्यात येणाऱ्या अवर्षण व अतिवृष्टीच्या शासन निर्णयानुसार अथवा एक वर्ष विनामुल्य वाढ यापैकी उचित लाभ देण्यात येईल. अवर्षण व अतिवृष्टी याबाबतचा लाभ देण्याचा अधिकार आयुक्तस्तरीय पिंजरा मत्स्यसंवर्धन जलक्षेत्र वाटप समितीस राहील.

८. **पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनाकरीता देण्यात आलेल्या ठेक्याबाबत वाद उद्भवल्यास अवलंबवयाची कार्यपद्धती:-**

पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनाकरीता जलक्षेत्र भाडेपट्टी ठेक्याने देण्याच्या प्रक्रियेत अथवा ठेका दिल्यानंतरच्या कालावधीत या अनुषंगाने उद्भवणाऱ्या वादांसंदर्भात दाद मागण्याकरिता संबंधितास संधी उपलब्ध राहील. याबाबत प्रधान सचिव (पदुम) हे अपिलीय प्राधिकारी राहतील तसेच मा. मंत्री (मत्स्यव्यवसाय) हे पुनरिक्षण/पुर्नविलोकन प्राधिकारी राहतील. मात्र अपिल/पुनरिक्षण अर्जावर एकदा घेतलेला निर्णय अंतिम राहील. अपिलार्थी यांच्यासाठी अपिल दाखल करावयाचा कालावधी हा ६० दिवसांचा राहील, तसेच याबाबतचे पुर्नविलोकन करावयाचे झाल्यास यासाठीचा कालावधी ९० दिवसांचा राहील.

९. **संकिर्ण:-**

सुधारीत शासन निर्णयात काहीही नमुद असले तरी सदरहू शासन निर्णय लागू होण्यापूर्वी ज्या मत्स्यसंवर्धकांना/संस्थांना पूर्वीच्या शासन निर्णयान्वये पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनाकरिता ठेका मंजूर झाला असेल अथवा प्रकल्प सुरु असतील यांमध्ये मंजूर कालावधीपर्यंत काहीही बदल होणार नाही. सदरहू मंजूर पिंजरा मत्स्यसंवर्धन ठेका कालावधी संपुष्टात आल्यानंतर सदरचे जलक्षेत्र सुधारीत धोरणान्वये ठेक्याने देणेकरीता उपलब्ध होईल.

१०. पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणे करीता खालीलप्रमाणे समितींची रचना करण्यात येत आहे:-

अ). सचिव/प्रधान सचिव (पदुम) यांचे अध्यक्षतेखाली खालीलप्रमाणे राज्यस्तरीय समिती स्थापन करण्यात येत आहे-

अ. क्र.	पदनाम	समितीमधील पद
१.	प्रधान सचिव (पदुम), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई	अध्यक्ष
२.	प्रधान सचिव (सिंचन), सिंचन विभाग, मुंबई	सदस्य
३.	आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई	सदस्य
४.	व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र मत्स्योद्योग विकास महामंडळ, मुंबई	सदस्य
५.	उपसचिव (मत्स्य), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
६.	सह आयुक्त मत्स्यव्यवसाय (भूजल), आयुक्तालय, मुंबई	सदस्य सचिव

उपरोक्त समितीची अधिकार कक्षा खालीलप्रमाणे राहील-

- १) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनाकरीता वेळोवेळी ठेका किंमत ठरविणे व त्यात वाढ करणे.
- २) पिंजरा पद्धती धोरण व धोरणाच्या अनुषंगाने करावयाचे बदल आणि नियोजन करणे.
- ३) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन अंतर्गत तलाव/जलाशायांद्वारे प्राप्त महसूलापैकी (जलक्षेत्र वापर भाडे) ७५% महसूलाचा विनियोग करण्याकरीता बाबी व याबाबतचे निकष यांची निश्चिती करणे.

ब). आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे अध्यक्षतेखाली खालीलप्रमाणे आयुक्तस्तरीय पिंजरा जलक्षेत्र वाटप समिती स्थापन करण्यात येत आहे-

अ. क्र.	पदनाम	समितीमधील पद
१.	आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई	अध्यक्ष
२.	व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र मत्स्योद्योग विकास महामंडळ, मुंबई	सदस्य
३.	उपसचिव (मत्स्य), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
४.	उपसचिव (जलसंपदा विभाग), मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
५.	उपसचिव (वित्त विभाग), मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
६.	सह आयुक्त मत्स्यव्यवसाय (भूजल), आयुक्तालय, मुंबई	सदस्य

७.	संबंधित प्रादेशिक उपायुक्त मत्स्यव्यवसाय	सदस्य
८.	उपनिवंधक, सहकारी संस्था (मत्स्य), आयुक्तालय, मुंबई	सदस्य
९.	सहायक संचालक (वित्त), आयुक्तालय, मुंबई	सदस्य
१०.	सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय (भूजल), आयुक्तालय, मुंबई	सदस्य सचिव

उपरोक्त समितीची अधिकार कक्षा खालीलप्रमाणे राहील-

- १) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन अंतर्गत पिंजरा प्रकल्प उभारणीकरीता पात्र तलाव/जलाशय जागेची निश्चिती करणे.
- २) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धनाकरीता १५ हेक्टरवरील पात्र जलाशयांतील १% जलक्षेत्राचे मुद्दा क्र. १ येथे नमुद कार्यपद्धतीनूसार वाटप करणे.
- ३) १५ हेक्टरवरील पात्र तलाव/जलाशयांमध्ये मत्स्य संवर्धनासाठी २ वर्षाची मुदतवाढ देणे.
- ४) आयुक्त मत्स्यव्यवसाय कार्यालयाच्या अधिनस्त तलाव/जलाशयांद्वारे प्राप्त उत्पन्नपैकी “मत्स्यव्यवसाय विकास निधीमध्ये” भरणा करण्यात येणारे (जलक्षेत्र वापर भाडे) ७५% महसूल राज्यस्तरीय समितीद्वारे निश्चित करण्यात आलेल्या विहीत बाबींवर खर्च करणे.
- ५) अवर्षण व अतिवृष्टी याबाबतचा लाभ देणे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२१०८२६१७३६५३३८०९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षात्कित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(श्रीनिवास शास्त्री)
उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ४) सर्व मा. मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
- ५) अपर मुख्य सचिव (महसूल) मंत्रालय, मुंबई-३२
- ६) प्रधान सचिव (वित्त), मंत्रालय, मुंबई-३२
- ७) प्रधान सचिव (आदिवासी विकास), मंत्रालय, मुंबई-३२

- ८) प्राधान सचिव (सामाजिक न्याय), मंत्रालय, मुंबई-३२
- ९) सचिव (जलसंपदा) मंत्रालय, मुंबई-३२
- १०) सचिव (लक्षेवि), मंत्रालय, मुंबई-३२
- ११) आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- १२) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र मत्स्योद्योग विकास महामंडळ
- १३) सर्व प्रादेशिक उपआयुक्त, मत्स्यव्यवसाय
- १४) उपनिबंधक सहकारी संस्था (मत्स्य), आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांचे कार्यालय, मुंबई
- १५) सर्व सहाय्यक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय
- १६) महालेखापाल (लेखापरिक्षक/लेखा अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर
- १७) वित्त विभाग (व्यय-२) मंत्रालय मुंबई-३२
- १८) निवड नस्ती (कार्यासन पदुम-१३

परिशिष्ठ-१

मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या जलाशयातील १% जलक्षेत्र पिंजरा पद्धतीने
मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पासाठी ठेका पद्धतीने देणेसंबंधीचा करारनामा

जलाशयाचे नाव ..... ता..... जि.....

अ) हा करारनामा दि. .... रोजी प्रथम पक्षकार आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई, तारापोरवाला मत्स्यालय, नेताजी सुभाष रोड, चर्नी रोड, मुंबई-४०० ००२ याचे पुढे “शासन” म्हणून उल्लेख केला आहे व या संज्ञेत संदर्भावरून इतर अर्थ होत नसल्यास त्यांचे उत्तराधिकारी व त्यांनी नेमलेल्या व्यक्ती यांचा समावेश होतो. यांच्यात

आणि

ब) द्वितीय पक्षकार श्री. ....
पता.....

..... यांचा यात
यापुढे “ठेकेदार” म्हणून उल्लेख करण्यात आलेला आहे व यासोबत संदर्भावरून इतर अर्थ होत नसल्यास त्याचे वारस, मृत्यु पत्रानुसार व्यवस्था ठेवणारे व वहिवाट चालविणारे यांचा समावेश होतो.

क) मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या ..... या जलाशयावरील पिंजरा पद्धतीने
मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पासाठी ..... चौ. मि. जलक्षेत्र ..... वर्षासाठी ठेका
पद्धतीने देणेबाबत वर्तमान पत्रात जाहिरात प्रसिद्ध करण्यात आली होती. यानुसार द्वितीय
पक्षकार
श्री. .... यांनी भरलेला परिपुर्ण अर्ज शासनाने स्विकारलेला आहे.

ड) ..... जिल्ह्यातील ..... जलाशय या नावाने ओळखल्या जाणाऱ्या
जलाशयाच्या एकूण जलक्षेत्रापैकी ..... चौ. मि. जलक्षेत्रात (ज्याचा यात यापुढे
“जलक्षेत्र” म्हणून उल्लेख करण्यात आला आहे). पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन प्रकल्प उभारण्याची
परवानगी तसेच त्यांची योग्य रीतीने अंमलबजावणी करण्यासाठी या जलक्षेत्रासाठी जेवढ्या
जमिनीवर जाणे आवश्यक असेल तेवढ्या जमिनीवर जाण्याच्या व तेथून ये जा करण्याची सवलत
तसेच इतर कोणत्याही मान्यता असलेल्या रस्त्याने अथवा पायवाटेने जरुर भासल्यास, सदरहु
जलाशया भोवतालच्या सरकारी जमिनीतून पायी जाण्याची सवलत शासन दि. ....
पासून दि. .... पर्यंत किंवा सदरहु ठेका रितसर सुरु आहे तोपर्यंत ठेकेदारास देण्यात
येत आहे.

इ) सदरहु जलक्षेत्र पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पासाठी ठेकेदाराने प्रतिवर्षी ठेका रक्कम खाली
नमुद केल्याप्रमाणे वर्षनिहाय देण्याचे मान्य केले आहे. दरवर्षी ठेका रक्कम नवीन वर्ष सुरु

होण्याच्या आधी म्हणजेच दिनांक ..... पुर्वी आयुक्त मत्स्यव्यवसाय/महामंडळाकडे भरणा करणे ठेकेदारास बंधनकारक राहील. त्याची शेवटची तारीख पुढील प्रमाणे असेल.

अ.क्र.	वर्ष		रुपये व दिनांक
१)	पहिले वर्ष	२०२१-२२	रु. ...., दि.
२)	दुसरे वर्ष	२०२२-२३	रु. ...., दि.
३)	तिसरे वर्ष	२०२३-२४	रु. ...., दि.
४)	चौथे वर्ष	२०२४-२५	रु. ...., दि.
५)	पाचवे वर्ष	२०२५-२६	रु. ...., दि.
६)	सहावे वर्ष	२०२६-२७	रु. ...., दि.
७)	सातवे वर्ष	२०२७-२८	रु. ...., दि.
८)	आठवे वर्ष	२०२८-२९	रु. ...., दि.
९)	नववे वर्ष	२०२९-३०	रु. ...., दि.
१०)	दहावे वर्ष	२०३०-३१	रु. ...., दि.

वरीलप्रमाणे १० वर्षाची एकूण ठेका रक्कम रु. .... /- इतकी राहील.

फ) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणाऱ्या ठेकेदारांनाकरिता आवश्यक अटी/शर्ती दोन्ही पक्षकारांना मान्य असून त्या खालिलप्रमाणे आहे.

- १) ठेकेदाराची निविदा मंजूर झाल्यानंतर सदर प्रकल्पाकरिता आवश्यक असणारे परवाने मिळविणेसाठी (आवश्यक असल्यास) सहाय्यक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय मदत करतील.
- २) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पासाठी देण्यात आलेल्या जलक्षेत्राचा ठेका, उपठेक्याने देण्याची परवानगी नाही. उपठेक्याने दिल्यास त्याचा ठेका रद्द करण्यात येईल व कोणतीही नुकसान भरपाई शासनाकडून दिली जाणार नाही.
- ३) ठेकेदारास सदरहु पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन हे फक्त शासन मान्य मत्स्यबीजाकरीताच करता येईल. तिलापिया किंवा इतर प्रतिबंधित मत्स्यप्रजातीचे संवर्धन करता येणार नाही. शासन मान्य तिलापिया प्रजातीचे मत्स्यसंवर्धन करावयाचे असल्यास रितसर या करीता गठीत समितीची मान्यता घेण्यात यावी.
- ४) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन प्रकल्प देण्यात आलेला ठेका ठेकेदारानी स्वतःच्या पिंजर्यामध्ये मत्स्यसंवर्धन करणे बंधनकारक राहिल. त्यांनी अधिकार नसताना खुल्या जलाशयामध्ये मासेमारी करू नये. तसे केल्यास त्यांचा ठेका रद्द करण्यात येईल. ज्या ठेकेदारास जलक्षेत्र ठेक्याने दिलेला आहे त्यास कोणतीही तक्रार करणेची संधी देण्यात येवु नये.
- ५) पिंजरा पद्धतीने मत्स्यसंवर्धन करणाऱ्या ठेकेदाराने, त्यांच्या पिंजर्यावर काम करणाऱ्या कामगारास कायद्याअंतर्गत किमान वेतनापेक्षा कमी वेतन अदा करण्यात येऊ नये.

- ६) ठेकेदाराने त्यांचे व त्यांच्या कामगाराच्या सुरक्षीततेच्या दृष्टीकोनातून पिंजरा प्रकल्पावर लाईफ सेविंग जॅकेट व इतर प्रथमोपचाराची साधने ठेवणे बंधनकारक राहील.
- ७) ठेकेदाराने प्रकल्पाचे परिसरात बेकायदेशिररित्या कोणत्याही प्रकारचे अवैध कार्यक्रम करू नये. तसेच जलाशय प्रकल्पाच्या सुरक्षितेत बाधा निर्माण होईल, असे कृत्य झाल्यास सदर पिंजरा पद्धतीचा ठेका रद्द करण्यात येईल.
- ८) ठेकेदारास मंजूर झालेल्या ..... चौ. मी. जलक्षेत्रात जास्तीत जास्त ६x४x४ आकाराचे ..... किंवा या संदर्भात शासन निर्गमित करेल त्या आदेशाप्रमाणे पिंजरा प्रकल्प बांधकामाची परवानगी राहील.
- ९) ..... केजच्या एका बॅटरीच्या चारही बाजूने विहित निकषाप्रमाणे आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांच्यामार्फत वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आदेशाप्रमाणे मोकळी जागा सोडणे आवश्यक राहील.
- १०) पिंजरा मत्स्यसंवर्धनासाठी आवश्यक असलेले मत्स्यबीज, मत्स्यबोटुकली तयार करण्यासाठी निर्माण केलेल्या संगोपन तलावामध्ये बोटुकली गोळा करण्यासाठी आउटलेट दरवाजे (Sluice Gate) बांधणे, मत्स्यजिन्यांची नियतकालिक देखभाल करणे, इ. संपूर्ण जबाबदारी ठेकेदाराची राहील. तसेच प्रकल्प क्षेत्रावरील कर्मचारी यांचेसाठी शेड बांधकाम, स्वच्छता गृह बांधकाम इत्यादी तसेच इतर कोणतेही आवश्यक बांधकाम करण्याची जबाबदारी ठेकेदाराची राहील याची नोंद घ्यावी.
- ११) जलक्षेत्र ठेक्याने घेतल्यानंतर संबंधीत ठेकेदाराने सहा महिन्याच्या आत उत्पादन सुरु केले पाहिजे.
- १२) प्रकल्पधारकाने पिंजरा मत्स्यसंवर्धन करतांना वापरण्यात येणारे मत्स्यखाद्य, औषधे व साहित्य सामुग्री यांची विहित नमुन्यात नोंदवही ठेवणे आवश्यक आहे. प्रकल्पधारकाने पिंजरा मत्स्यसंवर्धन करतांना प्रतिबंधित कंपनी/दर्जाची साहित्य, औषधे व मत्स्यखाद्य इ. वापरण्यात येवू नये.
- १३) पिंजरा मत्स्यसंवर्धनामध्ये संवर्धन केलेल्या मत्स्यप्रजाती बाबतच्या आयातीचा, संवर्धन, मरतुक व मत्स्योत्पादनाचा दैनिक अहवालाच्या नोंदी विहीत नोंदवहीत ठेवण्यात याव्यात व त्याबाबतचा मासिक अहवाल संबंधित सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय कार्यालयात न चुकता सादर करावा.
- १४) प्रकल्पधारकाने पिंजरा मत्स्यसंवर्धन करतांना प्रत्येक प्रकल्पावर जिवरक्षक साधने ठेवणे व त्याचा वापर करणे अनिवार्य राहील.
- १५) प्रकल्पधारकाने पिंजरा मत्स्यसंवर्धन करतांना पाण्याची गुणवत्ता वेळोवेळी तपासुन त्याची नोंदवही ठेवणे आवश्यक राहील. जलाशयाचे पाणी प्रदुषित होणार नाही याची दक्षता प्रकल्पधारकाने घेणे बंधकारक राहील.
- १६) सदर पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पातील ठेकेदाराच्या वतीने मासे पकडणाऱ्या व्यक्तिना ओळखपत्र द्यावेत इतर कोणत्याही व्यक्तीस सदरहू प्रकल्पातील मासे पकडण्याची मुभा

अथवा परवानगी देऊ नये. त्याची नोंद वेळोवेळी सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांचेकडे करावी.

- १७) सदरहु ठेक्याची अंमलबजावणी करतांना मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या सक्षम अधिकाऱ्यांनी वेळोवेळी दिलेल्या निर्देशांचे पालन करावे.
- १८) सदर पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पाचा उपयोग फक्त मत्स्यपालनासाठी, मत्स्यसंवर्धनासाठी आणि मत्स्यव्यवसायासाठी करावा याशिवाय इतर कोणत्याही कारणसाठी करू नये.
- १९) कोणत्याही कारणामुळे सदरहु पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पातील पाण्याची पातळी कमी अगर जारत झाल्यास तसेच नैर्सर्गिक आपत्ती अगर अतिवृष्टीमुळे मासळीचे/मासेमारी साधनांचे/पिंजरा प्रकल्पाचे नुकसान झाल्यास शासन त्यास जबाबदार राहणार नाही. त्यामुळे कोणतेही नुकसान सोसावे लागल्यास त्याबद्दल कोणतीही नुकसान भरपाई अथवा मुदत वाढ निविदाधारकास शासनाकडून मागता येणार नाही.
- २०) सदरहु पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पातील जलाशयाचे पाणी वापरण्याचा हक्क असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीस ते पाणी वापरण्यास प्रतिबंध करू नये किंवा प्रकल्पातील पिण्याच्या पाण्यावर कोणत्याही प्रकारचा प्रतिकूल परिणाम होईल असे कृत्य करू नये. पिंजर्यातील पाण्यामध्ये प्राणवायु भरपुर राहील याची खबरदारी ठेकेदाराने घ्यावी. तसेच इतर घटक तपासण्यासाठी यंत्रसामुग्री ठेवण्यात यावी.
- २१) शासनाच्या मालकीची जंगले, सदरहु जलाशयाचे किनारे, कुंपण, सांडवा व इतर मालमत्ता यांची कोणतेही नुकसान करू नये. सदरहु जलाशयाचे कोणतेही नुकसान झाल्यास सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, किंवा सक्षम अधिकाऱ्याने ठरविल्या प्रमाणे शासनाकडे नुकसान भरपाई भरावी लागेल.
- २२) सदर पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पातील अथवा लगतच्या भागात येणारे पशु, पक्षी यांची हानी किंवा शिकार करू नये. असे करून त्यांची मरतुक झाल्यास त्यास ठेकेदार सर्वस्वी जबाबदार राहील व प्रकरणाचे गांभीर्य लक्षात घेऊन योग्य ती कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल.
- २३) निविदा धारकाने पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्प घेतल्यानंतर प्रकल्पातील मासळी मेली किंवा चोरीस गेली व निविदाधारकास आर्थिक नुकसान झाले म्हणून कोठल्याही प्रकारच्या तक्रारीचा विचार केली जाणार नाही.
- २४) ठेकेदाराने पिंजरा पद्धतीच्या मत्स्य संवर्धन प्रकल्पाचे नुकसान होऊ नये म्हणून त्या साहित्याचा स्वखर्चाने विमा उतरविण्यात यावा. तसेच संपूर्ण प्रकल्पाचे वेळोवेळी सुरक्षा ऑडीट करणे बंधनकारक राहील. तसेच प्रक्रीयामध्ये कार्यरत सर्व कामगार, कर्मचारी यांचा रितसर विमा उतरावा.
- २५) ठेकेदाराने प्रकल्पातील मत्स्यउत्पादनासंबंधीची आकडेवारी दरमहा सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, प्रादेशिक उपआयुक्त मत्स्यव्यवसाय कार्यालयाकडे विहित प्रपत्रात पाठवावी. जर विहीत स्वरूपाची माहिती निर्धारित कालावधीत न सादर केल्यास करारनामा रद्द करण्यात येईल. त्यामुळे होणाऱ्या आर्थिक नुकसानीस ठेकेदार स्वतः जबाबदार राहील.

२६) पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पामध्ये बोटीचा उपयोग फक्त मासे वाहतुकीसाठीच करण्यात यावा. तसेच कोणत्याही प्रकारच्या बेकायदेशीर साहित्यांची वाहतूक करण्यात येऊ नये. बोटीचा उपयोग केवळ मासे/मत्स्यखाद्य व प्रकल्पामध्ये काम करणारे कामगार यांचे वाहतुकीसाठी रितसर संबंधित विभागाची परवानगी घेवून करावा. इतर कारणासाठी करता येणार नाही. जर तसा वापर करण्यात आल्यास त्याची संपूर्ण जबाबदारी ठेकेधारकाची राहील. मासे वाहतुकीसाठी वापरण्यात येणाऱ्या बोटीतून प्रवासी वाहतूक करता येणार नाही. जर अशा बोट वाहतुकीमुळे कोणत्याही प्रकारच्या अपघात होऊन जिवित अथवा वित्तहानी झाल्यास त्याची संपूर्ण जबाबदारी सर्वस्वी ठेकेधारकाची राहील व शासन अशा हानीबाबत व नुकसान भरपाई बाबत जबाबदार राहणार नाही.

२७) पर्यटनासाठी बोटीचा वापर करण्यास सक्त मनाई आहे.

२८) सदर पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पाची अगर भागाची अकस्मात हानी झाल्यास त्याहानीबद्दल नुकसान भरपाई देण्यास शासन जबाबदार असणार नाही याची जबाबदारी व नुकसान भरपाईची जबाबदारी ठेकेदाराची राहील.

२९) सदर पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पासाठी जलक्षेत्राची ठेका रक्कम अथवा तिचा कोणताही भाग देय तारखेपासून ३० (तीस) दिवस थकलेला असेल तर तिचा औपाचारिकरित्या मागणी करण्यात आलेली असो वा नसो, अशी मागणी ही थकबाकी म्हणून धरली जाईल व त्यावर निविदाधारकास देय तारखेपासून २०% दंडनिय व्याज आकारण्यात येईल.

३०) ठेक्याची रक्कम देय तारखेपासून ६० (साठ) दिवसात भरणा न केल्यास कोणतेही कारण न देता सदर प्रकल्पाचा ठेका देण्याची मुदत आपोआप संपुष्टात येऊन ठेका रद्द समजण्यात येईल. तसेच सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यात येईल.

३१) निविदाधारकास न्यायालयाकडून दिवाळखोर ठरविण्यात आल्यास अथवा त्याचा धंदा बंद करण्यात आला तर सदरहू ठेका रद्द करण्यात येईल.

३२) आपल्या कृत्यापासून निविदाधारकास मिळणारा फायदा दुसऱ्याच्या नांवे करून दिला तर किंवा पोट निविदाधारक नेमण्यात आला तर सदरहू ठेका हा रद्द करण्यात येईल.

३३) पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पात मत्स्यबीज संवर्धन करण्यात आले नाही तर सदरहू ठेका हा रद्द करण्यात येईल.

३४) पिंजरा पद्धतीच्या प्रकल्पात जलक्षेत्राची ठेका रक्कम शासनाने सुचना देवून ही भरणा करण्यात आली नाही किंवा वर नमुद केलेल्या कोणत्याही अटींचा निविदाधारकाकडून भंग झाला किंवा मुदतीपूर्वी ठेका संपुष्टात आल्यास ठेक्याच्या ठरलेल्या मुदतीसाठी सदरहू प्रकल्पाचा ठेका दुसऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस अगर सहकारी संस्थेस लिलावाने अथवा खाजगी कराराने देण्याचा हक्क शासनास आहे. त्यायोगे शासनास कोणतेही नुकसान सोसावे लागल्यास अशाप्रकारे सोसावे लागलेले नुकसान निविदाधारकाकडून नियमांप्रमाणे वसुल करण्यात येईल. सदरहू रक्कम आणि तत्सम येणे असलेली कोणतीही इतर रक्कम भरण्यास ठेकादाराने कसूर केल्यास शासनास उपलब्ध असलेल्या इतर उपाययोजनेस बाधा न येता सदरहू रक्कम जमीन महसुलाची थकबाकी म्हणून वसुल करण्यात येईल.

- ३५) ठेकेदाराने पिंजरा पध्दतीने मत्स्यसंवर्धन प्रकल्पास बाधा आणल्यास अथवा शासनासोबत केलेल्या करारनाम्यातील अटी व शर्तीचे पालन न केल्यास ठेका रद्द करण्यात आल्यास सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यात येईल.
- ३६) निविदाधारकांनी निविदेमध्ये सादर केलेली माहिती कोणत्याही क्षणी खोटी असल्याचे आढळून आल्यास सदरहू करार रद्द करून अनामत/सुरक्षा रक्कम जप्त करण्यात येईल.
- ३७) सदरहू जलाशयातील मासे नष्ट होतील, आजारी पडतील किंवा त्यांना इजा पोहचेल अथवा ज्यामुळे सदरहू जलाशयातील पाणी दुषित किंवा खराब होईल, अशा कोणत्याही प्रकारचा घन, द्रव किंवा रासायनिक पदार्थ सदरहू जलाशयात टाकू नये किंवा जलाशयाचे पाणी खराब होईल असे कोणतेही कृत्य अथवा गोष्ट करू नये. परंतु मासे वाढीसाठी सक्स आहार व शासनमान्य संबंधीत मासे संवर्धक औषधी तज्जांच्या मार्गदर्शनानुसार वापरण्यास हरकत नाही. माशांना सक्स आहार किंवा संवर्धक औषधी देतांना ते शासन प्रमाणित असावीत. तसेच त्याबाबत सहाय्यक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय यांचेकडून पूर्वपरवानगी घेणे आवश्यक आहे.
- ३८) शासनाचा जलाशयावर पूर्ण ताबा असून करार मुदती मध्ये शासनामार्फत कार्यान्वित असलेली व कार्यान्वित होणारी कामे अबाधित राहतील. मग या करीता शासनास सदरहू ठेका मुदतपुर्वी संपुष्टात आणावा लागला तरी त्यास ठेकेदाराचा विरोध राहणार नाही.
- ३९) ठेकेदाराने सदरहू ठेका रितसर घेतल्यानंतर या संदर्भात कोणताही वादविवाद निर्माण झाल्यास त्याविषयी संबंधितांना प्रचलित शासन निर्णयानुसार विहित मुदतीत प्रधान सचिव (पदुम) यांचेकडे अपिल अर्ज तसेच मा. मंत्री (मत्स्यव्यवसाय) यांचेकडे पुनरिक्षण/पुनर्विलोकन अर्ज दाखल करता येईल.

वरील अटी व शर्ती आणि सुचना मी/आम्ही काळजीपुर्वक वाचल्या असून त्या निविदामधील अटी व शर्ती मला / आम्हाला मान्य आहेत.

महाराष्ट्र राज्याचे मा.राज्यपाल यांच्या वतीने मा. ...., आयुक्त मत्स्यव्यवसाय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांनी सही करून आपल्या कार्यालयाच्या शिक्का वठवला आहे /प्रधिकृत अधिकारी ...., सहाय्यक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय (तां.) ..... यांनी शिक्का वठवला आहे.

करारनामा करुन घेणार/देणार

ठेकेदाराची स्वाक्षरी
नांव- श्री. ....
पत्ता- .....
.....
.....

प्राधिकृत अधिकारी
सहायक आयुक्त मत्स्यव्यवसाय
(तांत्रिक), ...

साक्षीदार

१) नांव- श्री. ....
पत्ता- .....
.....
.....

स्वाक्षरी

२) नांव- श्री. ....
पत्ता- .....
.....
.....

स्वाक्षरी